

badań nad historią administracji i prawa administracyjnego, także i tym razem przygotowywanego przez zasłużoną placówkę naukowo-badawczą we Frankfurcie nad Menem.

JERZY MALEC (Kraków)

Horst Schröder, *Friedrich Karl von Savigny. Geschichte und Rechtsdenken beim Übergang vom Feudalismus zum Kapitalismus in Deutschland*, Verlag Peter Lang, Frankfurt/M — Bern — New York — Nancy, ss. 408 (=Rechtshistorische Reihe, Bd. 36).

Książka została wydana w ramach znanej zachodnioniemieckiej serii historyczno-prawnej, w której publikowali tej miary badacze, co Dietmar Willoweit, Peter Bender, Holger Otto czy Engelbert Krause, ale jej autor to historyk prawa z Niemieckiej Republiki Demokratycznej: Horst Schröder jest od kilkunastu lat profesorem zwyczajnym Uniwersytetu im. Humboldta w Berlinie i należy do najbardziej renomowanych reprezentantów swej dyscypliny. Pisał o poglądach Wilhelma Humboldta i Eduarda Gansa. Od dawna interesuje się jednak przede wszystkim miejscem szkoły historycznej w prawoznawstwie i doktryny Savigny'ego w dziejach nowożytnej myśli prawniczej. Fragmenty swych dociekań zawarł już wcześniej w drobniejszych studiach. Do najbardziej znanych spośród nich należą z pewnością: *Über die Stellung und die Auffassungen Friedrich Karl von Savignys zum Wesen und den Aufgaben der Universitäten in seiner Zeit*, w: *Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität* 3/1968; *Friedrich Karl von Savigny*, w: „Staat und Recht” 1969, H. 2 oraz *Zur historischen Methode Friedrich Karl von Savignys*, w: *Sammelband zur Staats- und Rechtsgeschichte*, Praha 1979.

Praca ma ukazać twórcę i zarazem najwybitniejszego reprezentanta szkoły na tle głównych nurtów ideologii niemieckiej początków XIX w.; stanowi też próbę pokazania Savigny'ego w związku z podstawowym konfliktem tego czasu, czyli konfliktem kapitalizmu z feudalizmem. W istocie zawiera rozbiór podstawowych pojęć doktryny Savigny'ego. Prawda — jest on interesujący i pożyteczny, ale chyba nadto podporządkowany determinizmowi ekonomicznemu; stosunkowo też odległy od deklarowanego na wstępie obrazu — syntezy. Autor krytycznie ocenia stan badań, a nawet globalnie je potępia, choć dyskwalifikowanej przez siebie literatury wcale nie podaje, poprzestając na ogólnych formułach i zastępując ją powołaniami z prac własnych, z dzieł klasyków oraz cytatami z tekstów Savigny'ego. Trzeba zresztą przyznać, że znajomość Savigny'ego może u Schrödera imponować, choć nie została ona wzbogacona wszechstronniejszym komentarzem.

Teza Schrödera daje się ująć w cztery następujące zdania: Pisarstwo Savigny'ego stanowi próbę pogodzenia uniwersalnych — materialnych i ideowych — prądów, służących nowemu, kapitalistycznemu systemowi produkcji i nowej kapitalistycznej własności z dotychczasowym społecznym i polityczno-ustrojowym systemem feudalizmu w Niemczech. Próba mogła się powieść tylko o tyle, o ile odpowiadała obiektywnym prawom społecznego rozwoju kraju i tym prawom się podporządkowywała. Tak więc nauki Savigny'ego, choć intencjonalnie zwracały się przeciwko mieszczańskiej filozofii i burżuazyjnym porządkom społeczno-politycznym (o czym świadczyła — zdaniem autora — przede wszystkim konstrukcja ducha narodu), w praktyce przygotowywały pod nie grunt. Były one „duchowymi akuszerami tych historycznie nowych, choć także zwracających się przeciwko masom ludowym stosunków społecznych, politycznych i prawnych” (s. 382).

Teza nie jest nowa; przed trzydziestu laty rozwinęły ją wszechstronnie rozprawy m. in. Kazimierza Opałka, Jerzego Wróblewskiego i Konstantego Grzybowskiego. Niemniej warto zapoznać się z książką Horsta Schrödera. Pozwala ona wejrzeć w warsztat jednego z czołowych historyków prawa kraju, z którego reprezentantami nasze środowisko właściwie jeszcze nie zdążyło rozwinąć szerszej współpracy.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)